

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Крило Олена Вікторівна

**«СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ,
ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЯ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ»**

спеціальність «Соціальна робота»

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук,
доцент, Бондаренко Г.В.

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СИСТЕМНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	7
1.1 Форми опіки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	7
1.2 Нормативно правове забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки	15
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2 МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ	26
2.1 Аналіз соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки	26
2.2 Теоретична модель соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки	30
2.3 Робота з дітьми-сиротами як чинник їх успішної адаптації: інноваційний підхід	38
Висновки до другого розділу.....	46
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЯ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ	47
3.1 Особливості роботи з дітьми-сиротами та дітьми позбавлених батьківської опіки, в закладах інтернатного типу	47
3.2 Рекомендації по реалізації умов соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без опіки батьків	54
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61
ДОДАТКИ	68

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Загально відомо, що в останні роки в Україні в умовах триваючої нестабільності соціально-економічного і політичного життя спостерігається стійка тенденція зростання числа дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків. Про це свідчать різні статистичні дані. Причому лише невелике число цих дітей залишилися без піклування в наслідок смерті їх батьків. Решта відносяться до, так званих, «соціальних сиріт», тобто є сиротами при живих батьках. На жаль, число їх зростає. Це викликано погіршенням життя родини, її моральних засад і, як наслідок, зміною ставлення до дітей.

Дана тематика привертає увагу дослідників (Г Бевз, О. Безпалько, Л. Волинець, А. Капська, І. Пеша, О Яременко та ін.).

Науковцями вивчалися персональні проблеми кожної дитини-сироти. В окремих дослідженнях давалася порівняльна характеристика розвитку дітей, які залишилися без батьківського піклування. Поза увагою не залишилося і питання виховання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки, в закладах інтернатного типу.

Науковці-дослідники дійшли висновку, що загальний фізичний, психологічний розвиток дітей, які виховуються без піклування батьків, відрізняються від розвитку їхніх ровесників, які проживають і виховуються у сім'ях. Темп психологічного розвитку уповільнений, є ряд негативних особливостей: нижчий рівень інтелектуального розвитку, бідніша емоційна сфера, уява, пізніше і гірше формуються навички саморегуляції і правильної поведінки. Все це може мати серйозні наслідки для формування особистості підростаючої людини.

Автори виділяють різні причини сирітства. Першорядною причиною є алкоголізм і наркоманія батьків, а звідси – жорстоке ставлення до дітей в сім'ї. Збільшується число дітей-сиріт і внаслідок передчасної смерті їх батьків. Наступною причиною є збільшення кількості недієздатних батьків.

Вагомою причиною сирітства є збільшення числа дітей, які народжуються поза шлюбом (як наслідок, від таких дітей відмовляються, залишаючи в пологових будинках). Відзначається зростання соціальної дезорганізації сімей, матеріальних та житлових проблем батьків, їх безробіття.

Зазначені причини соціального сирітства фіксують лише наслідки, кінцеву точку в складному шляху деградації сімейної системи і людської особистості, а як наслідок цього процесу – неможливість виховувати своїх дітей, зниження батьківської відповідальності та навіть злісне ухиляння від обов'язків по вихованню дитини.

З огляду на це було обрано тему кваліфікаційної роботи: **«Соціально-педагогічна робота з дітьми, які залишилися без батьківської опіки».**

Метою дослідження є аналіз соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати форми опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування;
2. Визначити нормативно правове забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки;
3. З'ясувати напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки;
4. Визначити методи, що застосовуються в процесі соціальної діяльності в умовах інтернатного закладу.
5. Означити модель постінтернатної адаптації дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки.

Об'єкт дослідження – соціально-педагогічна робота з дітьми.

Предмет дослідження – соціально-педагогічна робота з дітьми, які залишилися без батьківської опіки.

На різних етапах дослідження використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів**:

- аналіз педагогічних, психологічних, соціологічних, юридичних джерел,

- синтез,

- визначення теоретичних основ дослідження.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- охарактеризовано форми опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування;

- визначено нормативно правове забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки;

- з'ясовано напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки;

- визначено методи, що застосовуються в процесі соціальної діяльності в умовах інтернатного закладу;

- означено модель постінтернатної адаптації дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки.

Практичну значущість дослідження становлять висновки, сформульовані в магістерській роботі, які можуть бути використані у:

- науково-дослідницькій діяльності – при подальшій розробці теоретичних питань що стосуються соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки;

- правотворчій діяльності – для вдосконалення діючого законодавства що стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Основи соціально-правового захисту особистості», «Соціальний аудит та інспектування», «Соціальна робота з різними групами клієнтів».

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі служби у справах дітей Кіровоградської обласної державної адміністрації.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, положення та результати дослідження висвітлювалися у доповідях на науково-практичних конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 11 жовтня 2019 р.), Всеукраїнський науково-методичний семінар «Актуальні проблеми фахівців соціальної сфери» (м. Умань, 24 квітня 2020 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків, таблиць. Загальний обсяг роботи – 76 сторінок, основного тексту – 60 сторінок, список використаної літератури становить 61 найменування. Робота містить 1 додаток, 2 таблиці.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено науково-теоретичне узагальнення та новітній підхід до вирішення важливого й актуального завдання щодо соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки .

Досягнута мета, виконані завдання дають підстави для загальних висновків:

1. Охарактеризовано форми опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування: усиновлення/удочеріння (як пріоритетна форма); опіка і піклування над дитиною з боку фізичної особи (опікуна, піклувальника); державні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; прийомні сім'ї, патронатні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

2. Визначено нормативно-правове забезпечення дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки. Основним міжнародним актом у сфері захисту прав дітей, позбавлених батьківської опіки, є Конвенція ООН про права дитини. Національне законодавство України щодо вирішення питань соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків, складають Конституція України та внутрішньодержавні нормативно-правові акти, серед яких близько 26-ти законів України, більше 30-ти указів Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Основними законами у цій сфері є: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, закон України «Про охорону дитинства», закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та ін.

3. З'ясовано напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки. Такими напрямками виступають: соціальна діагностика і соціальна профілактика, соціальний нагляд і соціальна корекція, соціальна терапія і соціальна адаптація; соціальна реабілітація і соціальне забезпечення, соціальне страхування і соціальне

обслуговування, соціальна опіка і соціальна допомога, соціальне консультування і соціальна експертиза, соціальне піклування і соціальне нововведення, соціальне посередництво і подвижництво.

4. Визначено методи, що застосовуються в процесі соціальної діяльності в умовах інтернатного закладу: метод адекватних емоцій; метод переконання; метод емоційно-ціннісних контрастів; метод спостереження; метод бесіди; метод гри, метод створення змагальної ситуації; метод ситуації новизни; метод ситуації емоційного вибуху. Всі перераховані методи і прийоми слід використовувати, враховуючи особливості групи і кожної дитини.

5. Означено модель постінтернатної адаптації дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки. Дана модель включає наступні блоки: блок психолого-педагогічних послуг; блок соціально-правових послуг; соціопедагогічне реабілітаційне середовище. Модель постінтернатної адаптації ґрунтується на спільній діяльності дорослих і дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки, у ході якої відбувається дорослішання останніх, їхнє звільнення від дезадаптації, що виникла від тривалого періоду проживання в інтернатних установах.

Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення зазначеної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, психологічні аспекти роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки, форми роботи щодо соціалізації дітей, позбавлених батьківської опіки, які виховуються в інтернатних закладах, стосунки між дітьми-вихованцями інтернатних закладів та ін.